

تحلیل همبستگی رهبری مثبت کراور رهبری هوشمند با کارآفرینی مدارس: آزمون نقش میانجی خودکارآمدی معلمان

نخاسادات نصیری و یک نبی* و مریم قادری شینی آبادی^۱

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند با کارآفرینی مدارس به واسطه نقش میانجی خودکارآمدی معلمان شهرستان کرمانشاه انجام شده است. روش تحقیق توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل کلیه معلمان به تعداد ۳۰۵۳ نفر بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و بر اساس جدول کرجسی و مورگان ۳۴۱ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌های پژوهش از چهار پرسشنامه استاندارد رهبری مثبت‌گرای کامرون (۲۰۰۸)؛ رهبری هوشمند سیدانمانا (۲۰۰۲)؛ خودکارآمدی معلمان اسپانن، موران و وولفولک (۲۰۰۱) و کارآفرینی سازمانی مارگریت هیل (۲۰۰۳) استفاده شد. روایی پرسشنامه‌ها با استفاده از روایی محتوایی و صوری، و پایایی آن نیز از طریق ضریب آلفای کرونباخ محاسبه و به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۹۳، ۰/۹۰ و ۰/۹۱ برآورد شد. برای تحلیل داده‌ها از تکنیک‌های توصیفی (شاخص‌های مرکز و پراکندگی) و آمار استنباطی (تحلیل عاملی تأییدی و تحلیل مسیر تأییدی) استفاده شد. نتایج نشان داد که رهبری مثبت‌گرا، رهبری هوشمند و خودکارآمدی معلمان اثر معنادار بر کارآفرینی مدارس دارند. همچنین رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند اثر معنادار بر خودکارآمدی معلمان دارند. رهبری مثبت‌گرا به واسطه خودکارآمدی معلمان اثر معنادار بر کارآفرینی مدارس دارد. رهبری هوشمند به واسطه خودکارآمدی معلمان اثر معنادار بر کارآفرینی مدارس دارد.

کلیدواژه‌ها: رهبری مثبت‌گرا، رهبری هوشمند، خودکارآمدی معلمان، کارآفرینی مدارس

۱. نویسنده مسئول: دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران. fsnasiri@sru.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

maryamghaderi9294@gmail.com

DOI: DOI: 10.22051/jontoe.2020.32142.3089

https://jontoe.alzahra.ac.ir/article_5262.html

مقدمه

در دنیای امروز آموزش و پرورش در سطح کلان و مدارس در سطح خرد، با چالش‌های عمده‌ای از جمله فراهم ساختن بستری مناسب برای اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان مواجه هستند (برمنر^۱، ۲۰۱۸). این حقیقت که اشتغال‌پذیری و کارآفرینی به همدیگر وابسته هستند، بر کسی پوشیده نیست. کارآفرینی جزئی از تار و پود نظام آموزشی کشورهاست و می‌تواند کارکردهای اساسی آموزش و پرورش از جمله مدیریت، آموزش، پژوهش، خدمات اجتماعی، و سایر کارکردها را تسهیل بخشد (لاکوس، لاندویست و ویلیامز میدلتون^۲، ۲۰۱۳). کارآفرینی بهره‌برداری مناسب از فرصت‌ها جهت ایجاد ثروت فردی و جمعی و ارزش اجتماعی است (ساندین^۳، ۲۰۱۱)، و کارآفرین فردی است که دارای قدرت ریسک بالا و اجرایی کردن یک فعالیت اقتصادی و مدیریت آن است (ترل و ترویلو^۴، ۲۰۱۰). یکی از ویژگی‌های معلمان کارآفرین در مدارس، تغییر در الگوهای سنتی آموزش و خلق شیوه‌های جدید است. این افراد در حقیقت به عنوان یک نیروی محرکه برای تغییر عمل می‌کنند (لفلر^۵، ۲۰۰۹). منظور از کارآفرینی مدارس فرایندی است که با بهره‌گیری از منابع موجود نظام آموزشی و ایجاد فرصت‌های جدید یاددهی و یادگیری به آموزش فراگیران در زمینه کارآفرینی و چگونگی فراهم آوردن زمینه‌های بروز و ظهور آن منجر می‌شود (عباسی، ۱۳۹۳). مدارس کارآفرین، کانون اصلی تربیت دانش‌آموزانی است که با برخورداری از ایده‌ها و اندیشه‌های نو، می‌تواند هر لحظه در شریان‌های حیاتی جامعه که حرکت رو به رشدی دارد، نیروی نوینی را تزریق کند و جامعه نیز با به کار بستن ایده‌های نو ظهور می‌تواند اندیشه توسعه را محقق کند (قرونه و ثنایی پور، ۱۳۹۶). پدیده کارآفرینی در سال‌های اخیر به محبوبیت فراوان دست‌یافته است (آیسنبرگ^۶، ۲۰۱۰).

از سویی دیگر در گذشته، به مثبت‌گرایی تنها در حوزه روان‌شناسی توجه می‌شد، اما

1. Bremner
2. Lackeus, Lundqvist and Williams Middleton
3. Sundin
4. Terrell and Troilo
5. Leffler
6. Isenberg

امروزه در حوزه مدیریت و رفتار سازمانی نیز توجه وسیعی به امر مثبت‌گرایی و رفتار مثبت‌گرا می‌شود. این انقلاب عظیم در زمینه رهبری و مدیریت سازمان و کسب و کارها توانسته نظر بسیاری از محققان و نظریه‌پردازان علم را به خود جلب کند (اسماعیلی شاد و احمدنیا، ۱۳۹۳). مثبت‌گرایی و جهت‌گیری مثبت در سازمان‌های آموزشی توسط عواملی چون مدیریت، رهبری، ساختار، منابع انسانی، استراتژی و فرهنگ سازمانی تعیین و تعریف می‌شود (زبیروفسکی^۱، ۲۰۱۲). از اینرو در مدارس، رهبران مثبت‌گرا با آفرینش و فراهم کردن شرایط و جوّی مثبت؛ امیدواری، خوش‌بینی، و سرمایه‌های روان‌شناختی سازمان را ارتقاء می‌بخشند (لوتانز، آوالیو، و آوی^۲، ۲۰۰۷). رهبری مثبت‌گرا، بر آن است تا همان‌طور که انرژی مثبت در طبیعت سبب تقویت شکوفایی موجودات زنده می‌شود با تأکید بر مثبت‌گرایی، پیامدهایی فوق‌العاده را برای فرد و سازمان به ارمغان آورد (کارول^۳، ۲۰۰۹). اساس این نوع رهبری را روان‌شناسی مثبت‌گرا شناسایی کرده‌اند (کامرون و اسپریتزر^۴، ۲۰۱۲). هدف نهایی روان‌شناسی مثبت‌گرا تشخیص راه‌های ایجاد شادی و سرور در انسان است (یزدان‌شناس، ۱۳۹۵). عملکرد رهبری مثبت‌گرا شامل چهار استراتژی از جمله: جوّ مثبت، روابط مثبت، معناگرایی مثبت و ارتباطات مثبت است (کامرون، ۲۰۰۸). بنابراین، مدیران آینده چنانچه بخواهند در مقابل تغییرات محیطی و سازمانی به درستی عمل کنند، بایستی از توان مثبت‌گرایی در حد مطلوبی برخوردار باشند (فیاضی، سیما اصل و کاوه، ۱۳۸۹).

از دیگر عوامل موفقیت مدیران هوش رهبری است. توان استفاده بهینه از قابلیت‌های مختلف در ابعاد گوناگون فکری، جسمی، معنوی و عاطفی با هدف حل مشکلات و مسائل را هوش نامند (گاردنر^۵، ۱۹۹۹). رهبری هوشمند تبادل نظر رهبر و پیرو در شرایط خاص است. این دو با همیاری و کمک‌رسانی دو طرفه به طور مؤثر در جهت بینش مشترک با یکدیگر فعالیت می‌کنند. به عقیده سیدانمانلاکا^۶ (۲۰۰۸) رهبری هوشمند شامل سه بعد عقلایی، هیجانی و معنوی است. بعد عقلایی یعنی مدیریت بر مبنای هدف (سیدانمانلاکا، ۲۰۰۸)، بعد

1. Zbierowski
2. Luthans, Avolio and Avey
3. Carroll
4. Cameron and Spreitzer
5. Gardner
6. Sydanmaanlakka

هیجانی یعنی مدیریت بر مبنای احساسات و عواطف (مکون و باتس^۱، ۲۰۱۳)، و بعد معنوی یعنی تبدیل کارهای بی معنی و بی هدف به کارهای با معنی و هدف دار (سرفرازی، زارعیان، آقایی، و قاسمی، ۱۳۹۷). مدل رهبری هوشمند براساس پارادایمی فرصت‌گویی است، که این فرایند یک فرایند مشارکتی در رهبری است (ماتونی^۲، ۲۰۱۳). رهبری هوشمند، رهبران آموزشی را قادر می‌کند تا در محیط پیچیده و متغیر سازمان با اتخاذ تصمیمات استراتژیک، راه را برای هماهنگی، توازن و پویایی بیشتر در سازمان هموار نمایند (سلطانی، ۱۳۸۸).

از سویی، با توجه به اینکه، یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در گرو دو دسته عوامل بیرونی و درونی مؤثر در محیط‌های آموزشی است (فریدمن^۳، ۲۰۰۲)، خودکارآمدی از عوامل درونی در ایجاد خودانگیزی است و افراد را به سوی گزینش اهداف چالشی سوق می‌دهد (باندورا^۴، ۲۰۰۰). امروزه باورهای خودکارآمدی معلمان دارای ارزش والایی بوده و نقش مهمی در افزایش توان رویارویی آن‌ها در مواجهه با مسائل و مشکلات مدارس و دانش‌آموزان دارد (دهقانی، جوادی‌پور و اسلام‌دوست، ۱۳۹۳). خودکارآمدی قضاوت یک فرد درباره توانایی او در انجام کار و یادگیری و فعالیت است. خودکارآمدی سبب عملکرد بهتر، کاهش ترس، افزایش همکاری و کاهش استرس در محیط کار می‌شود (سری پارپ^۵، ۲۰۱۵). شیوه ارتباط معلم با دانش‌آموزان به شدت تحت تأثیر خودکارآمدی معلمان قرار دارد. خودکارآمدی بالا سبب ایجاد ارتباط مثبت و خودکارآمدی پایین سبب ایجاد ارتباط منفی با دانش‌آموزان خواهد شد (صمدی، ۱۳۹۲). خودکارآمدی معلمان از چهار منبع مهم نشأت می‌گیرد که عبارت‌اند از: ۱. تجربه‌های جانشینی؛ ۲. تجربه‌های موفق؛ ۳. حالات عاطفی و فیزیولوژیک؛ و ۴. ترغیب‌های اجتماعی و کلامی (دیناروند و گلزاری، ۱۳۹۸). با این توضیحات باید یادآور شد که هدف اصلی از این پژوهش تحلیل همبستگی رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند با کارآفرینی مدارس با آزمون نقش میانجی خودکارآمدی معلمان است. بر اساس مباحث نظری ذکر شده می‌توان به نوعی به اهمیت موضوع پی برد ضمن اینکه

1. McKeown and Bates
2. Mattone
3. Friedman
4. Bandura
5. Siriparp

پیشینه‌های پژوهش نیز دلالت مستقیم بر این امر دارند که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

شفیعی و فضل‌الهی قمشی (۱۳۹۸) به مطالعه رابطه مدیریت دانش و رهبری هوشمند با یادگیری سازمانی اقدام کردند. یافته‌ها نشان داد بین سه متغیر مورد پژوهش رابطه وجود دارد و همچنین رهبری هوشمند و یادگیری سازمانی دارای رابطه مثبت و معنادار هستند. مدیریت دانش و رهبری هوشمند دارای رابطه مثبت و معنادار هستند. حاج‌آقایی و خلخالی (۱۳۹۸) به مطالعه پایش اکوسیستم کارآفرینی در مدارس اقدام کردند و نشان دادند عامل مدیر متعهد در توسعه کارآفرینی در مدارس از اهمیت بالایی برخوردار است. عوامل ساختار سازمانی، تعهد همه گروه‌های ذینفع مدرسه، فردی‌سازی برنامه‌های مدرسه و فرهنگ شبکه‌ای نیز در شکل‌دهی اکوسیستم کارآفرینی مدارس مؤثرند. حیدری، قربانی دولت‌آبادی و محمدجانی (۱۳۹۶) در پژوهشی به مطالعه روابط چندگانه میان راهبردهای رهبری مثبت‌گرا، اشتیاق شغلی و نشاط اجتماعی اقدام کردند. نتایج نشان‌دهنده رابطه مثبت و معنادار بین راهبردهای رهبری مثبت‌گرا و نشاط اجتماعی و مؤلفه‌های آن بود. اما بین راهبردهای رهبری مثبت‌گرا و اشتیاق شغلی و مؤلفه‌های آن رابطه معنادار وجود نداشت. کیخا، هویدا و یعقوبی (۱۳۹۶) تأثیر رهبری هوشمند بر عملکرد آموزشی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های دولتی را با نقش میانجی تفکر انتقادی بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد رهبری هوشمند بر عملکرد آموزشی و تفکر انتقادی اثر دارد. تفکر انتقادی هم بر عملکرد آموزشی تأثیر دارد. شیوندی چلیچه و زارع خلیلی (۱۳۹۵) در پژوهشی به مطالعه رابطه بین راهبردهای رهبری مثبت‌گرا با سرمایه‌های روان‌شناختی معلمان مدارس ابتدایی اقدام کردند. یافته‌ها نشان داد بین رهبری مثبت‌گرا و ابعاد آن با سرمایه‌های روان‌شناختی موجود در مدارس رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین رهبری مثبت‌گرا و ابعاد آن دارای تأثیر مثبت و معنادار بر سرمایه‌های روان‌شناختی مدارس و اثر مثبت در میان معلمان است. یزدان‌شناس (۱۳۹۵) در پژوهشی نقش رفتار سازمانی مثبت‌گرا را در رابطه بین رهبری تحول‌آفرین و بدبینی کارکنان مطالعه کرد. نتایج نشان داد متغیرهای رفتار سازمانی مثبت‌گرا (شامل سرمایه روان‌شناختی و توانمندسازی روان‌شناختی) دارای نقش میانجی در رابطه بین رهبری تحول‌آفرین و بدبینی کارکنان است. اردلان و سلطانزاده (۱۳۹۴) به مطالعه تأثیرپذیری کارآفرینی اجتماعی از رهبری هوشمند با نقش میانجی یادگیری سازمانی

اقدام کردند. یافته‌ها نشان داد رهبری هوشمند دارای اثر مستقیم مثبت و معنادار بر کارآفرینی اجتماعی و یادگیری سازمانی است. یادگیری سازمانی دارای اثر مستقیم مثبت و معنادار بر کارآفرینی اجتماعی است و رهبری هوشمند با میانجی‌گری یادگیری سازمانی دارای اثر غیرمستقیم مثبت و معنادار بر کارآفرینی اجتماعی است. باشکوه اجیرلو، مرادی و حیدری اناری (۱۳۹۴) عوامل سازمانی اثرگذار بر ایده کارآفرینی را در میان معلمان مدارس متوسطه بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد پنج عامل ساختار سازمانی، فرهنگ سازمانی، استراتژی سازمانی، مدیریت منابع انسانی و سیستم پاداش‌دهی و پشتیبانی مدیریتی دارای تأثیر معنادار بر ایده کارآفرینی در بین معلمان هستند. از میان این عوامل، سه عامل سیستم پاداش‌دهی، حمایت مدیریتی و فرهنگ سازمانی از قدرت تبیین‌کنندگی بیشتری نسبت به سایر عوامل در رابطه با ایده کارآفرینی معلمان بهره‌مند هستند. فرح‌بخش و محمدی (۱۳۹۳) به مطالعه رابطه رهبری هوشمند و بهداشت روانی دبیران با تعدیل‌گری مدیریت استرس شغلی در مدارس اقدام کردند. یافته‌ها نشان داد بین رهبری هوشمند و سلامت روانی دبیران رابطه معنادار وجود دارد. به عبارتی با کاهش استرس شغلی، رهبری هوشمند و سلامت روانی افزایش می‌یابد. آریان‌فر، نویدی‌نکو، و فرهی‌نژاد (۱۳۹۰) در پژوهشی سبک رهبری توزیعی و تأثیرات آن بر رفتار شهروندی سازمانی و احساس خودکارآمدی معلمان را بررسی کردند. نتایج نشان داد به‌کار بردن سبک رهبری توزیعی در مدارس دارای تأثیر مثبت و معنادار بر بهبود احساس خودکارآمدی و بروز رفتارهای شهروندی در میان معلمان است.

ایلرت، اندرسون و ون‌برگ^۱ (۲۰۱۵) در پژوهشی اثرات کارآفرینی بر عملکردهای کارآفرینی دانش‌آموزان دبیرستانی را بررسی و بیان کردند آموزش کارآفرینی دارای اثرات طولانی مدت بر عملکرد دانش‌آموزان حتی پس از دوران دبیرستان است. پلتونن^۲ (۲۰۱۵) به مطالعه نقش یادگیری مشارکتی در توسعه مهارت‌های کارآفرینی معلمان در محیط مدرسه در سطوح مختلف ابتدایی، متوسطه و حرفه‌ای پرداخت. نتایج نشان داد دو عامل تعامل اجتماعی و حمایت گروهی سبب افزایش کارآفرینی معلمان می‌شود. همچنین یادگیری مشارکتی باعث

1. Elert, Andersson and Wennberg
2. Peltonen

افزایش به‌کارگیری شیوه‌های تربیتی کارآفرینی می‌شود. آلاک^۱ (۲۰۱۴) در پژوهشی به مطالعه و بررسی رهبری مثبت‌گرا اقدام کرد؛ نتایج نشان‌دهنده تأثیر رهبری مثبت‌گرا بر افزایش توانمندی روان‌شناختی و سرمایه روان‌شناختی در سازمان‌ها و همچنین افزایش اعتماد سازمانی و جو اخلاقی در سازمان بود. ازکان، دالی، ایرکان، کن متین و یارعلی^۲ (۲۰۱۴) در پژوهشی رابطه بین مهارت‌های ارتباطی و خودکارآمدی معلمان را بررسی کردند. نتایج نشان‌دهنده وجود رابطه مثبت و معنادار بین این دو متغیر بود. مریستو و ایزن اشمیت^۳ (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای رابطه بین دو متغیر جو مدرسه و خودکارآمدی شخصی معلمان تازه‌کار را مورد پژوهش قرار داد. نتایج نشان‌دهنده همبستگی مثبت و معنادار بین این دو متغیر بود. گلدنبرگ و کتساد^۴ (۲۰۱۳) رهبری هوشمند را در سازمان‌های مبتنی بر دانش مطالعه کردند. یافته‌ها نشان داد رهبری هوشمند فاصله بین رهبران دانشگاهی و اعضای هیأت علمی را کاهش می‌دهد و با پرورش تفکر انتقادی، بر عملکرد اعضای هیأت علمی تأثیر می‌گذارد. گاپتا^۵ (۲۰۱۲) رابطه بین هوش معنوی، هوش هیجانی با خودکارآمدی معلمان را مطالعه کرد. یافته‌ها حاکی از وجود رابطه مثبت و معنادار بین این سه متغیر بود. مارگولیس و مک کاب^۶ (۲۰۱۰) به انجام پژوهشی با عنوان خودکارآمدی به عنوان کلیدی برای بهبود انگیزه یادگیری یادگیرندگان اقدام کردند. نتایج پژوهش نشان داد بین خودکارآمدی معلمان و میزان افزایش انگیزش و بهبود یادگیری یادگیرندگان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

در حقیقت آنچه اهمیت پرداختن به مطالعه حاضر را ضروری می‌کند، نارسایی‌های قابل توجه در مطالعات گذشته در زمینه بررسی تأثیر متغیرهای ذکر شده در این پژوهش در سطح آموزش و پرورش و مدارس است. به‌طورکلی مطالعاتی در ارتباط با رهبری مثبت‌گرا، رهبری هوشمند، کارآفرینی مدارس و خودکارآمدی معلمان در داخل و خارج از ایران انجام شده است. مرور مطالعات انجام شده در این زمینه تأکید پژوهشگران بر اهمیت این چهار مبحث در سازمان‌های مختلف را نشان می‌دهد. اما بیشتر این مطالعات در سطح سازمان‌های غیرآموزشی

1. Alok
2. Ozkan, Dalli, Erkan, Can Metin and Yarali
3. Meristo and Eisenschmidt
4. Guldenberg and Kontath
5. Gupta
6. Margolis and Mc cabe

انجام شده و از اهمیت آن در سازمان‌های آموزشی غفلت شده است. بنابراین، با توجه به اهمیت نقش رهبری در دستیابی به اهداف نظام‌های آموزشی، بالاخص سازمان آموزش و پرورش و همچنین اهمیت و ضرورت وجود رهبران مثبت‌گرا و رهبران هوشمند در سازمان‌های آموزشی و اثرات آن‌ها بر جنبه‌های مختلف سازمان از جمله کارآفرینی، لذا این مطالعه به دنبال پاسخگویی به این سؤال اصلی است که آیا بین رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند با کارآفرینی مدارس با نقش میانجی خودکارآمدی معلمان رابطه وجود دارد؟ در راستای پاسخ به این سؤال فرضیه‌های زیر بررسی شد:

فرضیه ۱: رهبری مثبت‌گرا، رهبری هوشمند و خودکارآمدی معلمان اثر معنادار بر کارآفرینی مدارس دارند.

فرضیه ۲: رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند اثر معنادار بر خودکارآمدی معلمان دارند.

فرضیه ۳: رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند به واسطه خودکارآمدی معلمان اثر معنادار بر کارآفرینی مدارس دارد.

فرضیه ۴: رهبری مثبت‌گرا به واسطه رهبری هوشمند اثر معنادار بر خودکارآمدی معلمان دارد.

روش

پژوهش حاضر با توجه به فلسفه پژوهش کمی، با توجه به هدف از نوع مطالعات کاربردی و از لحاظ شیوه جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل آن‌ها و روش مورد استفاده توصیفی و از نوع مطالعات همبستگی و به طور خاص مدل‌یابی معادلات ساختاری است. جامعه آماری شامل کلیه معلمان به تعداد ۳۰۵۳ نفر بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و بر اساس جدول کرجسی و مورگان ۳۴۱ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه رهبری مثبت‌گرا کامرون (۲۰۰۸) با ۱۷ گویه و ۴ خرده‌مقیاس (جو مثبت، روابط انسانی مثبت، ارتباطات مثبت، و معناگرایی مثبت)؛ پرسشنامه رهبری هوشمند سیدانمانلاکا (۲۰۰۲) با ۲۳ گویه و ۳ خرده‌مقیاس (عقلایی، هیجانی و معنوی)؛ پرسشنامه خودکارآمدی معلمان اسچانن، موران و وولفولک (۲۰۰۱) با ۲۴ گویه و ۳ خرده‌مقیاس (درگیرکردن فراگیر، راهبردهای آموزشی و مدیریت کلاس) و پرسشنامه کارآفرینی سازمانی مارگریت هیل (۲۰۰۳) دارای ۴۸ گویه و ۶ خرده‌مقیاس (افعال سازمانی، نگرش فردی، انعطاف‌پذیری، وضعیت

پاداش، رهبری کارآفرین، و فرهنگ کارآفرین) استفاده شد. تمام پرسشنامه‌ها در طیف ۵ درجه‌ای لیکرت بوده‌اند؛ جهت تعیین پایایی ابزار پژوهش از روش آلفای کرونباخ استفاده شد، لذا ابزار مدنظر بر روی ۳۰ پاسخگو که به صورت تصادفی انتخاب شده بودند، اجرا و سپس ضرایب پایایی محاسبه شد و به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۹۳، ۰/۹۰ و ۰/۹۱ به دست آمد. برای تعیین روایی از روایی محتوایی و صوری و از تکنیک تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. روش‌های آماری مورد استفاده در این پژوهش شامل آمار توصیفی و آمار استنباطی همچون ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر تأییدی بود که با کمک نرم‌افزارهای آماری SPSS و LISREL انجام شد.

جدول ۱: شاخص‌های برازندگی تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول ابزار پژوهش

شاخص	ملاک	رهبری مثبت‌گرا	رهبری هوشمند
۱ خی دو	۰/۰۰۰ و ۰/۰۰۰	۴۱/۸۲	۴۸/۰۹
۲ درجه آزادی	-	۲۱	۲۶
۳ نسبت	۲ و کم‌تر	۱/۹۹	۱/۸۴
۴ RMSEA	۰/۰۵ و پایین‌تر	۰/۰۳۶	۰/۰۳۲
۵ CFI	حداقل ۰/۹	۰/۹۷	۰/۹۵
۶ GFI	حداقل ۰/۹	۰/۹۵	۰/۹۰
شاخص	ملاک	خودکارآمدی معلمان	کارآفرینی مدارس
۱ خی دو	۰/۰۰۰ و ۰/۰۰۰	۵۰/۹۳	۱۰۲/۷۹
۲ درجه آزادی	-	۲۷	۵۴
۳ نسبت	۲ و کم‌تر	۱/۸۸	۱/۹۰
۴ RMSEA	۰/۰۵ و پایین‌تر	۰/۰۳۹	۰/۰۲۶
۵ CFI	حداقل ۰/۹	۰/۹۶	۰/۹۷
۶ GFI	حداقل ۰/۹	۰/۹۴	۰/۹۵

با توجه به نتایج حاصل از شاخص‌های برازندگی در مدل‌های اندازه‌گیری تحلیل عاملی تأییدی ابزارهای پژوهش می‌توان گفت، مقدار خی دو حاصل در تمامی مدل‌های اندازه‌گیری ابزارها با توجه به ملاک مدنظر بیان‌کننده برازش مناسب مدل مفهومی با مدل تجربی ابزار

است. همچنین نسبت خلی دو بر درجه آزادی در تمامی مدل‌های اندازه‌گیری ابزارها نیز با توجه به ملاک مدنظر بیان‌کننده برازش مناسب مدل مفهومی ابزارها با داده‌هاست. مقدار شاخص RMSEA در تمامی مدل‌های اندازه‌گیری ابزارها در دامنه ملاک قابل قبول قرار دارد و این امر نیز گویای مقدار خطای قابل قبول در تمامی مدل‌های اندازه‌گیری ابزارها است. مقادیر شاخص‌های CFI و GFI در تمامی مدل‌های اندازه‌گیری ابزارها نیز با توجه به ملاک مدنظر مطلوب ارزیابی می‌شوند و نشان‌دهنده برازش مناسب تمامی مدل‌های اندازه‌گیری ابزارها است. بنابراین، با توجه به نتایج مدل‌های اندازه‌گیری ابزارها، می‌توان گفت، تمامی ابزارهای پژوهش دارای برازش مناسب و قابل قبول (روایی) هستند.

یافته‌ها

الف: تحلیل ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

جدول ۲: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

SE	TS	SL	PL	
				رهبری مثبت گرا PL
			*۰/۵۸	رهبری هوشمند SL
	-	*۰/۵۶۲	*۰/۷۰۱	خودکارآمدی معلمان TS
-	*۰/۶۷۹	*۰/۷۰۷	*۰/۶۲۱	کارآفرینی مدارس SE

رهبری مثبت‌گرا دارای رابطه مثبت و معنادار در سطح ۰/۰۵ با متغیرهای رهبری هوشمند (۰/۵۸)، خودکارآمدی معلمان (۰/۷۰۱) و کارآفرینی مدارس (۰/۶۲۱) است. متغیر رهبری هوشمند دارای رابطه مثبت و معنادار در سطح ۰/۰۵ با متغیرهای خودکارآمدی معلمان (۰/۵۶۲) و کارآفرینی مدارس (۰/۷۰۷) است. متغیر خودکارآمدی معلمان دارای رابطه مثبت و معنادار در سطح ۰/۰۵ با کارآفرینی مدارس (۰/۶۷۹) است.

ب: آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه ۱: رهبری مثبت‌گرا، رهبری هوشمند و خودکارآمدی معلمان اثر معنادار بر کارآفرینی مدارس دارند.

جدول ۳: ضرایب مسیر رهبری مثبت‌گرا، رهبری هوشمند و خودکارآمدی معلمان بر کارآفرینی مدارس

نتیجه	متغیر وابسته: کارآفرینی مدارس SE		متغیر مستقل
	T	مسیر استاندارد	
تأیید	۵/۱۹	۰/۴۳	رهبری مثبت‌گرا PL
تأیید	۸/۷۱	۰/۵۱	رهبری هوشمند SL
تأیید	۹/۸۷	۰/۵۴	خودکارآمدی معلمان TS

متغیر رهبری مثبت‌گرا با ضریب مسیر (۰/۴۳) و مقدار تی (۵/۱۹) دارای اثر مثبت و معنادار بر متغیر کارآفرینی مدارس در سطح ۰/۰۵ است. متغیر رهبری هوشمند با ضریب مسیر (۰/۵۱) و مقدار تی (۸/۷۱) دارای اثر مثبت و معنادار بر متغیر کارآفرینی مدارس در سطح ۰/۰۵ است. متغیر خودکارآمدی معلمان با ضریب مسیر (۰/۵۴) و مقدارتی (۹/۸۷) دارای اثر مثبت و معنادار بر متغیر کارآفرینی مدارس در سطح ۰/۰۵ است.

فرضیه ۲: رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند اثر معنادار بر خودکارآمدی معلمان دارند.

جدول ۴: ضرایب مسیر رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند بر خودکارآمدی معلمان

نتیجه	متغیر وابسته: خودکارآمدی معلمان TS		متغیر مستقل
	T	مسیر استاندارد	
تأیید	۶/۷۳	۰/۵۳	رهبری مثبت‌گرا PL
تأیید	۴/۸۹	۰/۳۹	رهبری هوشمند SL

متغیر رهبری مثبت‌گرا با ضریب مسیر (۰/۵۳) و مقدار تی (۶/۷۳) دارای اثر مثبت و معنادار بر متغیر خودکارآمدی معلمان در سطح ۰/۰۵ است. متغیر رهبری هوشمند با ضریب مسیر (۰/۳۹) و مقدار تی (۴/۸۹) دارای اثر مثبت و معنادار بر متغیر خودکارآمدی معلمان در سطح ۰/۰۵ است.

فرضیه ۳: رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند به واسطه خودکارآمدی معلمان اثر معنادار بر کارآفرینی مدارس دارد.

جدول ۵: ضریب مسیر غیرمستقیم رهبری مثبت‌گرا و هوشمند بر کارآفرینی مدارس با میانجی‌گری خودکارآمدی معلمان

متغیر میانجی: خودکارآمدی معلمان TS - متغیر وابسته: کارآفرینی مدارس SE			متغیر مستقل
مسیر استاندارد	T	نتیجه	
۰/۲۸۶	۵/۵۷	تأیید	رهبری مثبت‌گرا PL
متغیر میانجی: خودکارآمدی معلمان TS - متغیر وابسته: کارآفرینی مدارس SE			متغیر مستقل
مسیر استاندارد	T	نتیجه	
۰/۲۱	۴/۳۹	تأیید	رهبری هوشمند SL

متغیر رهبری مثبت‌گرا با ضریب مسیر غیرمستقیم به واسطه خودکارآمدی معلمان (۰/۲۸۶) و مقدار تی (۵/۵۷) دارای اثر غیرمستقیم، مثبت و معنادار بر متغیر کارآفرینی مدارس در سطح ۰/۰۵ است. همچنین متغیر رهبری هوشمند با ضریب مسیر غیرمستقیم به واسطه خودکارآمدی معلمان (۰/۲۱) و مقدار تی (۴/۳۹) دارای اثر غیرمستقیم، مثبت و معنادار بر متغیر کارآفرینی مدارس در سطح ۰/۰۵ است.

فرضیه ۴: رهبری مثبت‌گرا به واسطه رهبری هوشمند اثر معنادار بر خودکارآمدی معلمان دارد.

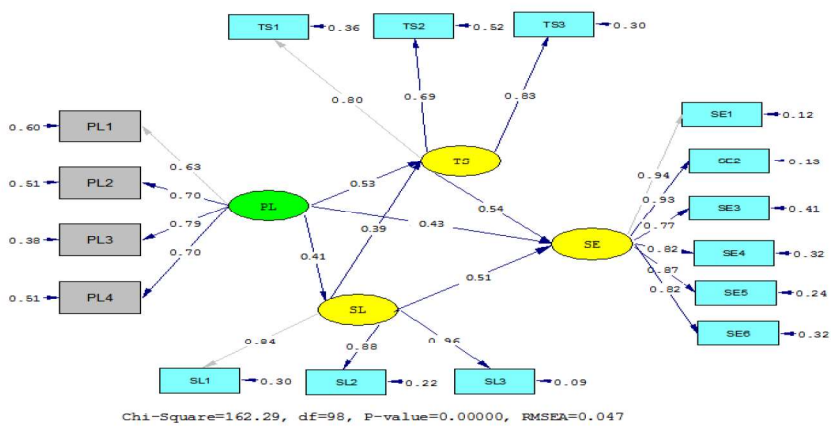
جدول ۶: ضریب مسیر غیرمستقیم رهبری مثبت‌گرا بر خودکارآمدی معلمان با میانجی‌گری رهبری هوشمند

متغیر میانجی: رهبری هوشمند SL - متغیر وابسته: خودکارآمدی معلمان TS			متغیر مستقل
مسیر استاندارد	T	نتیجه	
۰/۱۵۹	۳/۵۳	تأیید	رهبری مثبت‌گرا PL

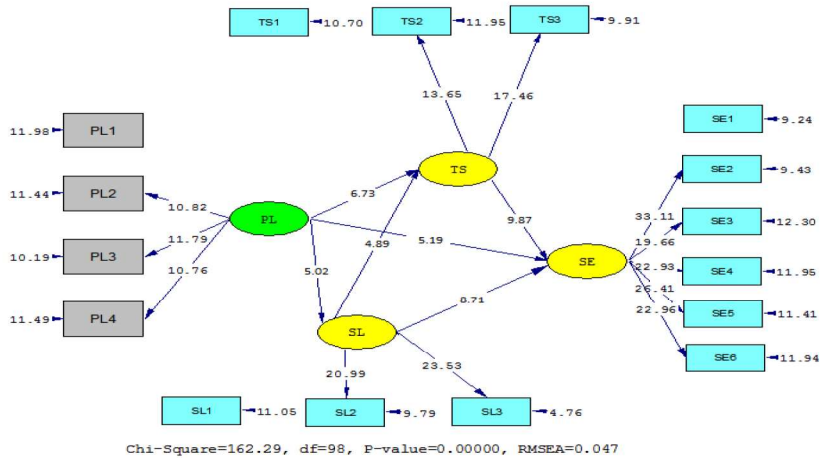
متغیر رهبری مثبت‌گرا با ضریب مسیر غیرمستقیم به واسطه رهبری هوشمند (۰/۱۵۹) و مقدار تی (۳/۵۳) دارای اثر غیرمستقیم، مثبت و معنادار بر متغیر خودکارآمدی معلمان در سطح ۰/۰۵

است.

شکل ۱: مدل تجربی با ضرایب استاندارد شده

شکل ۲: مدل تجربی با مقادیر شاخص T

رهبری مثبت‌گرا (PL)؛ جو مثبت (PL1)، روابط انسانی مثبت (PL2)، ارتباطات مثبت (PL3)، معناگرایی مثبت (PL4). رهبری هوشمند (SL)؛ عقلایی (SL1)، هیجانی (SL2)،

معنوی (SL3). خودکارآمدی معلمان (TS)؛ درگیر کردن فراگیر (TS1)، راهبردهای آموزشی (TS2)، مدیریت کلاس (TS3). کارآفرینی مدارس (SE)؛ افعال سازمانی (SE1)، نگرش فردی (SE2)، انعطاف‌پذیری (SE3)، وضعیت پاداش (SE4)، رهبری کارآفرین (SE5)، فرهنگ کارآفرین (SE6). رهبری مثبت‌گرا دارای اثر مستقیم (۰/۴۳)، اثر غیرمستقیم (۰/۳۷۲) و اثر کل (۰/۸۰۲) بر کارآفرینی مدارس است. رهبری هوشمند دارای اثر مستقیم (۰/۵۱)، اثر غیرمستقیم (۰/۲۱) و اثر کل (۰/۷۲) بر کارآفرینی مدارس است. خودکارآمدی معلمان دارای اثر مستقیم (۰/۵۴) بر کارآفرینی مدارس است. متغیرهای رهبری مثبت‌گرا، رهبری هوشمند و خودکارآمدی معلمان قادر به تبیین ۴۳ درصد واریانس کارآفرینی مدارس هستند که با توجه به مقدار تی آن (۸/۷۶) مقدار واریانس تبیین شده در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این مطالعه تحلیل همبستگی رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند با کارآفرینی مدارس با آزمون نقش میانجی خودکارآمدی معلمان مدارس متوسطه دوم شهرستان کرمانشاه بود. نتایج نشان داد که متغیر رهبری مثبت‌گرا، رهبری هوشمند و خودکارآمدی معلمان اثر معنادار بر کارآفرینی مدارس دارند. این نتایج با مطالعات حیدری و همکاران (۱۳۹۶) که نشان دادند رابطه مثبت و معنادار بین راهبردهای رهبری مثبت‌گرا و نشاط اجتماعی و مؤلفه‌های آن وجود دارد، شیوندی چلیچه و زارع خلیلی (۱۳۹۵) مبنی بر رابطه بین رهبری مثبت‌گرا و ابعاد آن با سرمایه‌های روان‌شناختی موجود در مدارس؛ همچنین آلاک (۲۰۱۴) در زمینه تأثیر رهبری مثبت‌گرا بر افزایش توانمندی روان‌شناختی و سرمایه روان‌شناختی در سازمان‌ها و همچنین افزایش اعتماد سازمانی و جو اخلاقی در سازمان‌ها؛ با یافته‌های کارول (۲۰۰۹) که نشان داد بین رهبری مثبت‌گرا و سرمایه روان‌شناختی ارتباط مثبت و معنادار وجود دارد، همسو بوده و آن‌ها را تأیید می‌کند. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار بر ایجاد انگیزه در نیروی انسانی و افزایش رقابت سازمانی و دستیابی به اهداف سازمانی، نوع و سبک رهبری به‌کار گرفته شده در سازمان‌هاست. در حقیقت به‌کارگیری سبک رهبری مناسب و مطلوب در سازمان‌های آموزشی باعث افزایش یادگیری، مهارت، رضایت، خلاقیت و بهره‌وری در سازمان می‌شود (اسماعیلی‌شاد و احمدنیا، ۱۳۹۳).

بر اساس نتایج به‌دست آمده از فرضیه پژوهش، رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند اثر معنادار بر خود-کارآمدی معلمان دارند. این نتایج با مطالعات شفیع‌ی و فضل‌الهی قمشی (۱۳۹۸) که نشان دادند بین متغیرهای مدیریت دانش و رهبری هوشمند با یادگیری سازمانی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد؛ و یافته‌های کبخا و همکاران (۱۳۹۶) مبنی بر تأثیر رهبری هوشمند بر عملکرد آموزشی و تفکر انتقادی؛ فرح‌بخش و محمدی (۱۳۹۳) که نشان دادند بین رهبری هوشمند و سلامت روانی دبیران رابطه معنادار وجود دارد و با کاهش استرس شغلی، رهبری هوشمند و سلامت روانی افزایش می‌یابد، گلدنبرگ و کتتاد (۲۰۱۳) که نشان دادند رهبری هوشمند فاصله بین رهبران دانشگاهی و اعضای هیأت علمی را کاهش می‌دهد و با پرورش تفکر انتقادی، بر عملکرد اعضای هیأت علمی تأثیر می‌گذارد، همسو و هم‌جهت است. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت از آنجا که مهم‌ترین هدف سازمان‌های آموزشی، یادگیری دانش‌آموزان است، مهم‌ترین عامل در فرایند یادگیری، معلم است. در حقیقت خودکارآمدی معلمان باعث افزایش سطح عملکرد آن‌ها در مدرسه و محیط آموزشی و در نتیجه به‌دست آوردن بیشترین موفقیت در فرایند یادگیری دانش‌آموزان خواهد شد (ضیغمی‌گل و مومنی مهموئی، ۱۳۹۴).

در ادامه نتایج نشان داد، رهبری مثبت‌گرا به‌واسطه خودکارآمدی معلمان اثر معنادار بر کارآفرینی مدارس دارد. این نتایج با مطالعات ازکان و همکاران (۲۰۱۴) در زمینه وجود رابطه مثبت و معنادار بین مهارت‌های ارتباطی و خودکارآمدی معلمان؛ نتایج مریستو و ایزن اشمیت (۲۰۱۴) که نشان دادند بین دو متغیر جوّ مدرسه و خودکارآمدی شخصی معلمان تازه‌کار همبستگی مثبت و معنادار وجود دارد، مطابقت داشته و تأکیدی بر اثربخشی این گونه سبک‌های رهبری است. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت مدیران مدارس با سبک‌های این چنین مدارس را به رشد و بالندگی رسانده و به خلاقیت و کارآفرینی تشویق می‌کنند. مدارس کارآفرین سبب گسترش و توسعه اقتصادی از سطح کسب و کارهای خرد به سمت توسعه عمیق در سطح اقتصاد کلان خواهند شد و این تجربه‌ای بدون هر گونه شکست برای دانش‌آموزانی خواهد بود که در این نوع مدارس پرورش می‌یابند. بنابراین، این تجربه سبب موفقیت فرد کارآفرین در تصمیم‌گیری و راه‌اندازی کسب و کار کارآفرینانه خواهد شد (حاج‌آقایی و خلخالی، ۱۳۹۸).

طبق یافته بعدی رهبری هوشمند به واسطه خودکارآمدی معلمان اثر معنادار بر کارآفرینی مدارس دارد. این نتایج با مطالعات حاج‌آقایی و خلخالی (۱۳۹۸)، اردلان و سلطانزاده (۱۳۹۴)، باشکوه اجیرلو و همکاران (۱۳۹۴)، ایلرت و همکاران (۲۰۱۵)، پلتونن (۲۰۱۵) همسو است که همگی به تأثیر متغیرهای مورد نظر بر افزایش کارآفرینی معلمان اذعان داشتند. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت از آنجا که در جهان رقابتی امروز، مدیریت و رهبری جدید، نیاز جوامع در حال تحول است، در رهبری هوشمند تلاش می‌شود تا با دیدی خلاقانه و هوشمندانه به مسائل نگرسته شود. رهبر هوشمند با پروراندن خرد گروه و افزایش وابستگی و تعهد کارکنان به سازمان، زمینه همکاری و همیاری آن‌ها را در جهت افزایش سطح عملکرد و قابلیت‌های رفتاری آن‌ها فراهم می‌کند (اردلان و سلطانزاده، ۱۳۹۴).

دیگر نتایج پژوهش نشان داد رهبری مثبت‌گرا به واسطه رهبری هوشمند اثر معنادار بر خودکارآمدی معلمان دارد. این نتایج با مطالعات آریان‌فر و همکاران (۱۳۹۰) که نشان دادند به‌کار بردن سبک رهبری توزیعی در مدارس دارای تأثیر مثبت و معنادار بر بهبود احساس خودکارآمدی و بروز رفتارهای شهروندی در میان معلمان است، همسو و هم‌جهت است. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت معلمان خودکارآمد به خوبی نیازهای دانش‌آموزان را درک می‌کنند و پاسخ می‌دهند. معلمان خودکارآمد با تکیه بر اطمینان بالایی که نسبت به توانایی‌های خود دارند، رفتارهایی از خود بروز می‌دهند که از یکسو سبب موفقیت و پیشرفت دانش‌آموزان و از سوی دیگر سبب رضایت خودشان از کارشان می‌شود (قنبری و همتی، ۱۳۹۴). در نهایت با توجه به اثرات مستقیم و غیرمستقیم رهبری مثبت‌گرا و رهبری هوشمند و خودکارآمدی معلمان بر کارآفرینی مدارس پیشنهادات زیر ارائه می‌شود:

با توجه به گستردگی و وسعت تغییر و تحولات در دنیای امروز، مدارس باید سبک‌های رهبری مثبت‌گرا و هوشمند را مدنظر داشته باشند تا بتوانند زمینه کارآفرینی را در مدارس فراهم کنند. همچنین به مدیران و معلمان مدارس پیشنهاد می‌شود تا با شناسایی عوامل تأثیرگذار بر روحیه کارآفرینی، زمینه را برای رشد و بروز رفتارهای کارآفرینانه در دانش‌آموزان فراهم کنند. توصیه بعدی این است که آموزش و پرورش با ایجاد شرایط مناسب در مدارس، ارائه مشوق‌های مالی و روانی و توجه به پیشنهادات و نیازهای معلمان، سبب ارتقاء سطح خودکارآمدی آن‌ها شوند. از مهم‌ترین محدودیت‌های پژوهش حاضر کمبود منابع و پیشینه

پژوهش‌های جدید در زمینه رهبری مثبت‌گرا و هوشمند جهت مقایسه نتایج بود. از دیگر محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به انتخاب اعضای نمونه تنها در بین مدارس متوسطه یک شهرستان اشاره کرد، لذا تعمیم یافته‌های این پژوهش به تمام مدارس کشور با محدودیت مواجه است. لذا توصیه می‌شود در سایر مدارس کشور نیز چنین پژوهشی انجام شود.

منابع

- اردلان، محمدرضا و سلطانزاده، وحید (۱۳۹۴). تأثیرپذیری کارآفرینی اجتماعی از رهبری هوشمند با نقش میانجی یادگیری سازمانی. *فصلنامه توسعه کارآفرینی*، ۸(۳): ۴۹۳-۵۱۲.
- آریان‌فر، خسرو، نویدی‌نکو، رضا و فرهی‌نژاد، محمد (۱۳۹۰). بررسی سبک رهبری توزیعی و تأثیرات آن بر رفتار شهروندی سازمانی و احساس خودکارآمدی معلمان (مطالعه موردی: دبستان‌های پسرانه شهر تهران). *فصلنامه پژوهش‌های مدیریت*، ویژه‌نامه شماره‌های ۹۴ و ۹۵: ۶۶-۷۷.
- اسماعیلی‌شاد، بهرنگ و احمدنیا، اکرم (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین میزان بهره‌گیری از رهبری مثبت‌گرا بر اساس دیدگاه کامرون با آمادگی برای تغییر در میان مدیران مدارس شهر بجنورد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بجنورد.
- باشکوه اجیرلو، محمد، مرادی، مسعود و حیدری اناری، علی (۱۳۹۴). بررسی عوامل سازمانی اثرگذار بر ایده‌ی کارآفرینی در بین معلمان مدارس متوسطه‌ی شهرستان اردبیل. *فصلنامه روان‌شناسی مدرسه*، ۴(۱): ۳۷-۵۱.
- حاج آقایی، حنیف و خلخالی، علی (۱۳۹۸). پایش اکوسیستم کارآفرینی در مدارس ایران. *فصلنامه مدیریت مدرسه*، ۷(۲): ۱۶۶-۱۹۰.
- حیدری، مرضیه، قربانی دولت‌آبادی، مسعود و محمدجانی، صدیقه (۱۳۹۶). بررسی روابط چندگانه میان راهبردهای رهبری مثبت‌گرا، اشتیاق شغلی و نشاط اجتماعی در دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان فارس. *فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۸(۴): ۴۳-۶۴.
- دهقانی، مرضیه، جوادی‌پور، محمد و اسلام‌دوست، سعید (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین باورهای فراشناختی و خودکارآمدی معلمان با صلاحیت‌های حرفه‌ای آنان. *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی*، ۴(۵): ۵۱-۶۸.
- دیناروند، علی و گلزاری، زینب (۱۳۹۸). تأثیر روش تدریس معکوس بر نگرش حرفه‌ای و

- خودکارآمدی معلمان. فصلنامه فناوری آموزش، ۱۴(۲): ۴۴۵-۴۳۳.
- سرفرازی، مهرزاد، زارعیان، علی، آقایی، ابراهیم و قاسمی، حمیدرضا (۱۳۹۷). بررسی تأثیر رهبری هوشمند بر بهبود عملکرد کارکنان. چهارمین کنفرانس ملی توانمندسازی جامعه در حوزه علوم انسانی و مطالعات مدیریت، تهران: مرکز توانمندسازی مهارت‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه.
- سلطانی، ایرج (۱۳۸۸). هوش ششگانه ابزار رهبری هوشمند. فصلنامه تدبیر، پیاپی ۲۱۰: ۲۱-۲۸. شفیعی، زینب و فضل‌الهی قمشی، سیف‌اله (۱۳۹۸). رابطه مدیریت دانش و رهبری هوشمند با یادگیری سازمانی. فصلنامه رویکردی نو در علوم تربیتی، ۱(۱): ۱۹-۳۱.
- شیوندی چلیچه، کامران و زارع خلیلی، مجتبی (۱۳۹۵). رابطه بین راهبردهای رهبری مثبت‌گرا با سرمایه‌های روانشناختی معلمان مدارس ابتدایی. فصلنامه پژوهش‌های رهبری و مدیریت آموزشی، دانشگاه علامه طباطبائی، ۳(۱۰): ۱۴۱-۱۶۷.
- صمدی، معصومه (۱۳۹۲). بررسی نقش دانش حرفه‌ای و خودکارآمدی معلمان بر شیوه‌های ارتباطی مثبت و منفی آنان با دانش‌آموزان. مطالعات روان‌شناسی تربیتی، ۹(۱۷): ۱۰۵-۱۲۵. ضیغمی‌گل، محبوبه و مومنی مهموئی، حسین (۱۳۹۴). بررسی مقایسه عملکرد شغلی و خودکارآمدی معلمان مدارس هوشمند و عادی. سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- <https://www.civilica.com/Paper-EP>
- فرح‌بخش، سعید و محمدی، طاهره (۱۳۹۳). بررسی رابطه رهبری هوشمند و بهداشت روانی دبیران با تعدیل‌گری مدیریت استرس شغلی در مدارس متوسطه دوم شهر خرم‌آباد. فصلنامه مشاوره شغلی و سازمانی، ۶(۲۱): ۹۵-۱۱۲.
- فیاضی، مرجان، سیماراصل، نسترن و کاوه، منیژه (۱۳۸۹). استفاده از روان‌شناسی مثبت‌گرا در مدیریت و رهبری سازمانی (جنبشی رو به گسترش). همایش چالش‌های مدیریت و رهبری در سازمان‌های ایرانی، اصفهان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات اصفهان. قابل دسترسی در <https://www.civilica.com/Paper->
- قرونه، داود و ثنایی‌پور، فاطمه (۱۳۹۶). کارآفرینی آموزشی؛ رویکردی نوین در رشته علوم تربیتی. کنفرانس ملی رویکردهای نوین علوم انسانی در قرن ۲۱، رشت، دانشگاه امام صادق(ع) پردیس خواهران. قابل دسترسی در: <https://www.civilica.com/Paper>
- قنبری، سیروس و همتی، مدینه (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین هوش معنوی با خودکارآمدی معلمان مدارس ابتدایی شهر همدان. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد

- اسلامی واحد گرمسار، ۹(۴): ۶۳-۷۹.
- عباسی، ابوالفضل (۱۳۹۳). آموزش کارآفرینی و مدرسه کارآفرینانه رویکردی جدید در تربیت و رشد دانش‌آموزان. همایش سلامت اخلاقی و رفتاری کودک و نوجوان در خانواده، مدرسه و جامعه، قابل دسترسی در: <https://www.civilica.com/PdfExport>.
- کیخا، عالمه، هویدا، رضا و یعقوبی، نورمحمد (۱۳۹۶). بررسی تأثیر رهبری هوشمند بر عملکرد آموزشی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های دولتی شهر زاهدان با نقش میانجی تفکر انتقادی. فصلنامه پژوهش‌های مدیریت عمومی، ۱۰(۳۵): ۶۱-۸۳.
- یزدان‌شناس، مهدی (۱۳۹۵). نقش رفتار سازمانی مثبت‌گرا در رابطه بین رهبری تحول‌آفرین و بدبینی کارکنان. پژوهشنامه روان‌شناسی مثبت، ۲(۱): ۱-۱۸.
- Abbasi, A. (2014). Entrepreneurship Education and Entrepreneurial School New Approach in Student Growth and Training. *Conference on the behavioral and moral health of children and adolescents in the family, school and society*, available at: <https://www.civilica.com/PdfExport>. (Text in Persian).
- Alok, K. (2014). Authentic leadership and psychological ownership: Investigation of interrelations. *Leadership & Organization Development Journal*, 35(4): 266-285.
- Ardalan, M. R. and Sultanzadeh, V. (2015). The impact of smart leadership on social entrepreneurship with the mediating role of organizational learning. *Journal of Entrepreneurship Development*, 8(3): 493-512. (Text in Persian).
- Arianfar, K., Navidineko, R. and Farhinejad, M. (2011). Investigating the style of distributive leadership and its effects on organizational citizenship behavior and self-efficacy sense of teachers, (Case study: Boys' primary schools in Tehran). *Journal of Management Researches*, Special numbers 94 and 95: 66-77. (Text in Persian).
- Bandura, A. (2000). *Cultivate self-efficacy for personal and organizational effectiveness*. *Iranian book of principles of organization behavior*: oxford: UK: Blach well, 120 - 129.
- Bashokohajirloo, M., Moradi, M. and Heidarianari, A. (2015). Investigating the organizational factors influencing the idea of entrepreneurship among teachers of secondary schools in Ardabil city. *Journal of School Psychology*, 4(1): 38-51. (Text in Persian).
- Bremner, P. A. M. (2018). *The gap between degree outcomes and employability skills: using scholarly enquiry to aid in future teaching practice*.
- Cameron, K. S. (2008). *Positive leadership*. San Francisco, CA: BerrettKoehler Publishers, Inc
- Cameron, K., & Spreitzer, G. (2012). *The Oxford Handbook of Positive Organizational Scholarship*. New York (NY): Oxford University Press.
- Carroll, M. (2009). *A study of the relationship between positive leadership behaviors*

- and followers positive psychological capital. PhD dissertation, Capella University, 3378872.
- Dehghani, M., Javadipour, M. and Islamdoost, S. (2014). Investigating the relationship between metacognitive beliefs and teachers' self-efficacy with their professional competencies. *Journal of Applied Psychological Research*, (4) 5: 68-51. (Text in Persian).
- Dinarvand, A. and Golzari, Z. (2019). The effect of reverse teaching method on teachers' professional attitude and self-efficacy. *Scientific Journal of Educational Technology*, 14(2): 433-445.(Text in Persian).
- Eler, N., Andersson, F. W. and Wennberg, K. (2015). The Impact of Entrepreneurship Education in High School on Long-Term Entrepreneurial Performance. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 111: 209-223.
- Farahbakhsh, S. and Mohammadi, T. (2014). Investigating the Relationship between Teachers' Smart Leadership and Mental Health with Career Stress Management Modification in the second high schools of Khorramabad city. *Journal of Career and Organizational Counseling*, 6 (21): 95-112. (Text in Persian).
- Fayazi, M., Simarsal, N. and Kaveh, M. (2010). The use of positive psychology in organizational leadership and management. *Conference on Management and Leadership Challenges in Iranian Organizations*, Isfahan: Islamic Azad University, Isfahan Branch of Science and Research. Available: https://www.civilica.com/Paper-CMPIO01-CMPIO01_084.htm. (Text in Persian).
- Friedman, I. A. (2002). Student behavior patterns contributing to teacher burnout. *Journal of Educational Research*, 88(5): 281-289.
- Gardner, H. (1999). *intelligence Reframed. Multiple intelligence for the 21 century*. Basic books, New York.
- Ghanbari, S. and Hemmati, M. (2015). Investigating the relationship between spiritual intelligence and self-efficacy of primary schools teachers in Hamadan city. *Quarterly Journal of Educational Leadership and administratoin*, Islamic Azad University, Garmsar Branch, 9(4): 63-79. (Text in Persian).
- Guldenberg, S. and Kontath, H. (2013). *Intelligent leadership in knowledge-based organizations: An empirical study*. avaya austria GmbH, vienna twin Tower, Austria.
- Gupta, M. G. (2012). spiritual intelligence and emotion in telligence in relation to self efficacy and self regulation among college student. *Journal of social since*.1: 60-69.
- Hajaghaei, H. and Khalkhali, A. (2019). Monitoring the entrepreneurial ecosystem in Iranian schools. *Journal of School Adminiatration*, 7(2): 166-190.(Text in Persian).
- Heydari, M., Gorbani Dolatabadi, M. and MohammadJani, S. (2017). Examining multiple relationships between positive-oriented leadership strategies, job enthusiasm, and social vitality in Islamic Azad Universities of Fars Province.

- New Approach Quarterly in Educational Management*, 8(4): 43-64. (Text in Persian).
- Ismailshad, B. and Ahmadnia, A. (2014). *Investigating the relationship between the use of positive leadership based on Cameron's view with readiness to change among schools principals*. Master Thesis in Educational Management field, Islamic Azad University, Bojnourd Branch. (Text in Persian).
- Isenberg, D. J. (2010). How to start an entrepreneurial revolution?. *Harvard business review*, 88(6): 40-50.
- Kikha, A., Hoveida, R. and Yaghoubi, N. M. (2017). Investigating the effect of intelligent leadership on the educational performance of faculty members of Governmental universities in Zahedan with the mediating role of critical thinking. *Public Management Research Journal*, 10(35): 61-83. (Text in Persian).
- Lackeus, M., Lundqvist, M. and Williams Middleton, K. (2013). How can entrepreneurship bridge between traditional and progressive education?. *In ECSB Entrepreneurship Education Conference*; Arhus, Denmark; May.
- Leffler, E. (2009). The many faces of entrepreneurship: A discursive battle for the school arena. *European Educational Research Journal*, 8(1): 104-116.
- Luthans, F. B. J., Avolio, J. B. and Avey, S. M. N. (2007). Positive Psychological capital: Measurement and Relationship with Performance and Satisfaction. *Personnel Psychology*, 60: 541-572.
- Maddux, J. E. (2002). *Self-efficacy: the power of believing you can*. *The handbook of positive psychology*. Newyork: oxford university press: 277-287.
- Margolis, H. and McCabe, P. (2010). Self-Efficacy: A Key To Improving The Motivation Of Struggling Learners. Available At : [Http://Www. Informaworld. Com/ Smp/ Title-Content-T914957660](http://www.informaworld.com/Smpp/Title-Content-T914957660).
- Mattone, J. (2013). Intelligent leadership: what you need to know to unlock your full potential. *American management association*.
- McKeown, A. and Bates, L. (2013). Emotional intelligent leadership: Findings from a study of public library branch managers in Northern Ireland, *Library Management*. 34(6/7): 462 – 485.
- Meristo, M. and Eisenschmidt, E. (2014). Novice teachers' perceptions of school climate and self-efficacy. *International Journal of Educational Research*, 67: 1-10.
- Ozkan, H., Dalli, M., Erkan, B., Can Metin, S. and Yarali, D. (2014). Examining the relationship between the cunication skills and self-efficacy levels of physical education teacher candidates. *procedia-social and Behavioral science*, 152: 445-440.
- Peltonen, K. (2015). How can teachers' entrepreneurial competences be developed? A collaborative learning perspective. *Education Training*, 57(5): 492-511.
- Samadi, M. (2013). Investigating the role of teachers' professional knowledge and self-efficacy on their positive and negative communication methods with

- students. *Educational Psychology Studies*, 9 (17): 105-125. (Text in Persian).
- Sarfaraei, M., Zareian, A., Aghaei, E. and Ghasemi, H. (2018). Investigating the effect of intelligent leadership on employee performance improvement. *the fourth National Conference for Community Empowerment in the field of Humanities and Management Studies*, Tehran: Empowering Center of the Society Cultural and Social Skills. (Text in Persian).
- Shafiee, Z. and Fazlalahi Ghomshi, S. (2019). The relationship between knowledge management and intelligent leadership with organizational learning. *Journal of a New Approach in Educational Sciences*. 1(1): 19-31. (Text in Persian).
- Shivandi Chelicheh, K. and Zare Khalili, M. (2016). The relationship between positive leadership strategies with primary school teachers' psychological capital. *Journal of Leadership and Educational Management Research*, Allameh Tabatabai University, 3 (10): 141-167. (Text in Persian).
- Siriparp, T. (2015). Examining Self-efficacy and Achievement in an Educational Research Course. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 171 (2015): 1360 – 1364. Available online at www.sciencedirect.com.
- Soltani, I. (2009). Sextet Intelligence: tool for smart leadership. *Tadbir Quarterly*, 210 consecutive: 21-28. (Text in Persian).
- Sundin, E. (2011). Entrepreneurship and social and community care. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 5(3): 212-222.
- Sydanmaanlakka, P. (2008). *Intelligent leadership and creativity: supporting creativity through intelligent leadership*. the 2 community meeting ,may, Buffalo, New York.
- Terrell, K. and Troilo, M. (2010). Values and female Entrepreneurship. *International Journal of Gender & entrepreneurship*, 2(3): 260-286.
- Yazdanshenas, M. (2016). The role of positive organizational behavior in the relationship between transformational leadership and employee pessimism. *Positive Psychology Research Journal*, Consecutive 5, 2(1): 1-18. (Text in Persian).
- Zbierowski, P, J. (2012). *Orientacja pozytywna organizacji wysokiej efektywnosci*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Zeighamigol, M. and Momenimehmoei, H. (2015). Investigating the comparison of job performance and self-efficacy of teachers in smart and normal schools. *Third National Conference on Stable Development in Educational Sciences and Psychology*, Available: <https://www.civilica.com/Paper->. (Text in Persian).

Correlation analysis of positive leadership and smart leadership with school entrepreneurship: Testing the mediating role of teachers' self-efficacy

---

Fakhrossadat Nasiri*¹ and Maryam Ghaderi Sheykheebadi²

Abstract

The purpose of the present study was to investigate the relationship between positive-oriented leadership and smart leadership with school entrepreneurship due to the mediating role of self-efficacy of teachers in Kermanshah city. The research method is descriptive-correlation. The statistical population included all 3053 teachers who were selected using random stratified sampling method and based on Karajsi and Morgan table 341 teachers were selected. Four standard questionnaires that were used to collect research data Included: Cameron's Positive Leadership Questionnaire (2007); Smart Leadership by Sidmanlaka (2002); Self-efficacy of teachers Schanen, Moran and Wolfolk, (2001) and Margaret Hill's Organizational Entrepreneurship (2003). The validity of the questionnaires was calculated using content and formal validity, and its reliability was calculated through Cronbach's alpha coefficient and was estimated to be 0.91, 0.93, 0.90 and 0.91, respectively. Descriptive techniques (center and dispersion indices) and inferential statistics (confirmatory factor analysis and confirmatory path analysis) were used to analyze the data. The results showed that: Positive leadership, smart leadership, and teacher self-efficacy have a significant impact on school entrepreneurship. Also, positive leadership and intelligent leadership have a significant effect on teachers' self-efficacy; Positive leadership through teachers' self-efficacy has a significant effect on school entrepreneurship.

Keywords: *Positive Leadership, Smart Leadership, Teachers' Self-Efficacy, School Entrepreneurship*

---

1. Professor of Educational Sciences Department, Shahid Rajaee Teacher Training University, Tehran , Iran. fsnasiri@sru.ac.ir

2. Corresponding Author: PhD Student in Educational Administration, Department of Human Sciences, Bu-Ali Sina University. Hamedan – Iran. maryamghaderi9294@gmail.com

DOI: 10.22051/jontoe.2020.32142.3089

https://jontoe.alzahra.ac.ir/article_5262.html